

Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету:
збірник наукових праць. – Тернопіль: ТНПУ, 2009. – № 5. – С. 90-97.

УДК 371.13:004

Воропай Н.А.

Херсонський державний університет

ПЕРЕВАГИ ВИКОРИСТАННЯ ІКТ У ПРОЦЕСІ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

У статті розкривається питання використання інформаційно-комунікаційних технологій у процесі організації самостійної роботи майбутніх фахівців, зокрема початкової ланки освіти. Впровадження в навчальний процес інформаційно-комунікаційних технологій, які можуть сприяти ефективності інноваційних педагогічних технологій, а також підняти на новий рівень традиційні форми навчального процесу, є одним із перспективних напрямків підвищення якості освіти в умовах Болонського процесу.

В статье раскрывается вопрос использования информационно-коммуникационных технологий в процессе организации самостоятельной работы будущих специалистов, в частности начального звена образования. Внедрение в учебный процесс информационно-коммуникационных технологий, которые могут оказывать содействие эффективности инновационных педагогических технологий, а также поднять на новый уровень традиционные формы учебного процесса, есть одним из перспективных направлений повышения качества образования в условиях Болонского процесса.

The article opens the question of the use of informative-communicative technologies in process of organization of independent work of future experts, particularly of initial link of education. Introduction in educational process the informative-communicative technologies, which can assist efficiency of innovative pedagogical technologies and also lift on a new level traditional forms of educational process, is one of perspective directions to improve the quality of education in Bologna process conditions.

Упровадження інформаційних технологій в освітню систему України та формування єдиного інформаційно-освітнього простору – один із пріоритетних напрямів сучасної державної політики. Зокрема, в «Національній доктрині розвитку освіти в Україні» зазначається, що «Головною метою в контексті створення інформаційного суспільства й освітньо-інформаційного простору є забезпечення доступу до інформації широкого спектру споживання; розвиток та

впровадження сучасних комп'ютерних технологій у системі освіти, науці та інших сферах; створення в найкоротші строки необхідних умов для забезпечення широкого доступу навчальних закладів, наукових та інших установ до мережі Інтернет; розвиток освітніх і навчальних програм на базі комп'ютерних інформаційних технологій» [3, с. 2-3].

Проблема впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у навчальний процес досліджувалась у працях В.Бикова, Р.Бужикова, А.Веліховської, М.Голованя, М.Жалдака, Н.Морзе, А.Олійника, Є.Смірної, О.Подзигун, Л.Петухової, С.Ракова, О.Співаковського, В.Ткачука, О.Чайковської та ін.

Дидактичні і психологічні аспекти застосування ІКТ навчання знайшли відображення у працях В.Безпалька, О.Гокунь, В.Ляудіс, Ю.Машбиця, А.Пишкала, І.Синельник, С.Смирнова та інших дослідників.

Метою статті є розкриття переваг використання інформаційно-комунікаційних технологій у процесі організації самостійної роботи майбутніх учителів, зокрема початкової ланки освіти.

Аналіз сучасної наукової літератури свідчить, що використання інформаційно-комунікаційних технологій навчання змінює освітнє середовище, що значно відрізняється від традиційного, що має такі переваги, як: гнучкість у виборі місця й часі проведення самостійної роботи; студенти, а не викладачі, можуть керувати вибором навчального матеріалу; розвиток внутрішньої мотивації студентів шляхом підсилення зовнішньої за рахунок привабливості мультимедійного представлення інформації; можливість організації контролю й самоконтролю за виконанням самостійної роботи; можливість диференціації навчального матеріалу, врахування рівня пізнавальної активності студентів у процесі навчання; можливість ефективної доставки студентові широкого діапазону тренувального матеріалу; доступ до інформаційних ресурсів, навчальних і контролюючих матеріалів; свобода в пошуку і відборі матеріалу; забезпечення ефекту групової співпраці, створення корисного дискусійного середовища й ефективної спеціалізації учасників віртуальних робочих груп;

низька собівартість надання освітніх послуг; перехід від моделі навчання, орієнтованої на викладача до студенто-орієнтованої моделі.

За свідченням О.Красножон, комп'ютер сприяє формуванню у студентів рефлексії своєї діяльності, що є засобом адекватної самооцінки й виступає необхідною передумовою самоконтролю, самовиховання в широкому смислі слова. Це відбувається завдяки тому, що використання комп'ютера надає можливість наочно представити студентам, до чого призводить кожна їх дія [2].

Розглянемо організацію самостійної роботи студентів Херсонського державного університету, який надає всім своїм студентам можливість роботи в локальній мережі комп'ютерних кабінетів з особистих ноутбуків, що підключаються до мережі з використанням бездротової технології Wi-Fi. Студенти університету мають доступ не тільки до серверів дистанційного навчання цього університету, а й доступ до глобальної мережі Інтернет, завдяки чому у викладачів з'являється можливість організації їх самостійної роботи.

Однак, наявність самих інформаційно-комунікаційних технологій ще не свідчить про високий рівень організації самостійної роботи студентів, оскільки, перш за все, потребує наявності достатньої кількості та високої якості програмних продуктів, що повинні бути розроблені з усіх професійно-орієнтованих фундаментальних предметів.

При цьому, у створенні такого навчально-методичного електронного забезпечення слід враховувати й наявність у викладачів стимулів для організації самостійної роботи студентів саме таким способом, їх рівня оволодіння інформаційно-комунікаційними технологіями навчання, а також усвідомлення ними необхідності розробки методичних рекомендацій, тестів, контрольних, творчих завдань засобами цих технологій. Адже, саме від викладача, якості його навчально-методичного продукту залежить ставлення студентів до виконання самостійної роботи, що, на нашу думку, відбивається на її ефективності й результативності.

Розглянемо організацію самостійної роботи майбутніх учителів початкових класів з застосуванням Web-мультимедіа енциклопедії з курсу «Історія

педагогіки», що впроваджується на факультеті дошкільної та початкової освіти Херсонського державного університету під керівництвом професора Л.Петухової [4].

Web-мультимедіа енциклопедія з курсу «Історія педагогіки» створює динамічне інформаційно-комунікаційне педагогічне середовище, яке дає змогу забезпечити дистанційне управління процесом організації самостійної роботи студентів, спостерігати за його розвитком, координувати й контролювати її, упроваджувати інноваційні форми та методи в процес організації навчання вузу. Її мультимедійний навчальний комплекс дає можливість у реальному часі з необхідною швидкістю відобразити необхідний студентові матеріал, що представлений у відкритій формі, яка надає студентові зручний доступ до будь-якого куточка інформації цієї енциклопедії, створює цілісне уявлення про навчальний предмет і дає змогу самостійно обирати власну траєкторію навчання, що позитивно впливає на його внутрішню мотивацію, розвиток пізнавальної активності, творчості, водночас зберігає час студента на пошук необхідної інформації.

Web-мультимедіа енциклопедія «Історія педагогіки» спрямована на реалізацію особистісно-орієнтованого, діяльнісного, системного, синергетичного та компетентнісного підходів до організації навчально-пізнавальної діяльності студентів. Водночас, це дає змогу забезпечувати дистанційне управління самостійною роботою студентів, здійснювати самоконтроль, послідовно або вибірково спостерігаючи за процесом навчання кожного студента; формувати групи для спільної навчальної діяльності з метою корекції й контролю; проводити дискусійні форми навчальної роботи вже на лекціях. Досвід роботи показав, що така організація самостійної роботи студентів значно ефективніша за традиційну, адже спрямована на діяльність самого суб'єкта навчання, створює сприятливе інформаційно-комунікаційне педагогічне середовище, що постійно допомагає студентові у навчанні.

Так, у Web-мультимедії енциклопедії з курсу «Історія педагогіки» студенти за допомогою тестових завдань і кросвордів можуть не тільки перевірити

рівень знань з певної теми, але й суттєво підвищити його за допомогою системи підказок й поданню матеріалу у формі гри. Студент має можливість перевірити свій рівень знань з певної теми, обравши відповідь за допомогою курсору й відповівши на всі запитання тесту. Він отримує оцінку у формі балів, яку може перевірити в блоці результатів проходження тесту («Журнал»). При цьому, додається ще й такий зовнішній стимул до розв'язання тесту, як час, що спонукає студента працювати в оптимальному навчальному режимі. Таким чином, відбувається постійний самоконтроль і стимулювання студента до самостійної пізнавальної навчальної діяльності завдяки як корекції своїх знань з певної теми, так і очікуванню оцінки за проведену роботу, що створює для нього досить сильну зовнішню мотивацію, що згодом переходить у внутрішню. Студент стає суб'єктом власної навчально-пізнавальної діяльності й сам зацікавлений у своїй систематичній самостійній роботі.

Так, у теці творчих завдань у Web-мультимедії енциклопедії з курсу «Історія педагогіки» у своїй самостійній роботі студент може використовувати й кейс-метод, що представлений на сайті фрагментом педагогічного фільму з певної теми. При цьому студент має змогу його продивитися, попередньо дізнатися зміст сюжету, й згодом відповісти на проблемне питання. Цей вид самостійної роботи допомагає за невеликий проміжок часу цілісно побачити педагогічну проблему й намітити шляхи її вирішення, розвиває професійну свідомість і творче мислення, формує позитивне емоційно-ціннісне ставлення до майбутньої професійної діяльності.

Отже, використання інформаційно-комунікаційних технологій в організації самостійної роботи студентів допомагає інтегрувати різні форми їхньої діяльності, надаючи процесу навчання більшої інтенсивності.

З метою виявлення ставлення майбутніх учителів початкових класів до самостійної роботи при вивченні курсу «Історія педагогіки» та інших професійно-орієнтованих педагогічних дисциплін із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій нами була розроблена анкета для

студентів факультету дошкільної та початкової освіти денної форми навчання, яку заповнило 256 осіб 1-5 курсів.

Відповіді студентів дали змогу отримати такі результати. Більшість студентів позитивно ставляться до самостійної роботи з використанням інформаційно-комунікаційних технологій навчання, однак вони зауважують на тому, що така форма роботи несистематично проводиться й не завжди буває методично обґрунтованою, що викликає у студентів труднощі з підготовки до неї. Крім того, анкетні дані допомогли виявити час на виконання самостійної роботи студентами, мотиви її виконання, професійну спрямованість навчально-пізнавальної діяльності студентів, залежність якості виконання самостійної роботи майбутніх учителів початкових класів від багатьох факторів, а саме: викладачів, наявності матеріально-технічної бази для виконання самостійної роботи, організаційних умінь самих студентів та наявності інформаційно-комунікаційних засобів навчання у необхідній кількості, їх доступності кожному студентів та ін.

Проаналізуємо отримані дані нашого дослідження. Розглянемо усереднені показники витраченого часу на виконання самостійної роботи майбутніх учителів початкових класів за курсами (рис. 1).

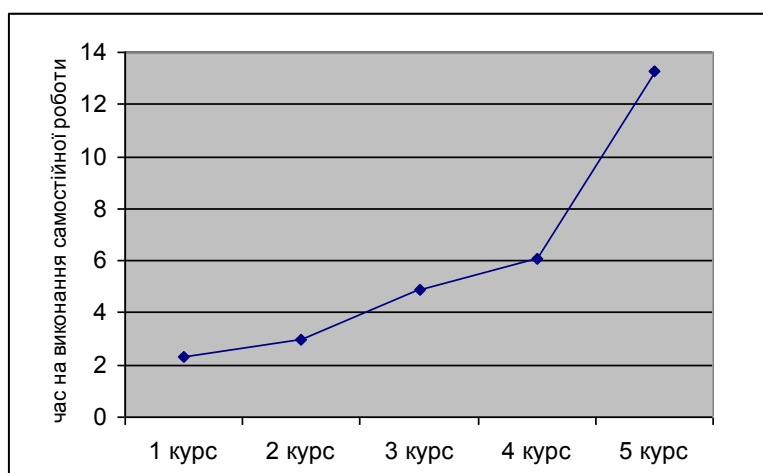

Рис. 1 Усереднені показники витраченого часу на виконання самостійної роботи майбутніх учителів початкових класів за курсами

При цьому найбільш стрімкий ріст цього показника відбувається саме на 5 курсі, що, у порівнянні з 4 курсом (6,1 годин на день) підвищується аж на 7,2 години. Це, на нашу думку, є наслідком того, що студенти 5 курсу мають більш

варіативний графік навчання та найменшу кількість аудиторних годин, завдяки чому збільшується не тільки об'єм їхньої самостійної роботи, а й здатність студента організувати свою навчально-пізнавальну діяльність відповідно до його потреб і можливостей.

У зв'язку з цим ми вважали, що саме на п'ятому курсі рівень внутрішньої мотивації до навчально-пізнавальної діяльності буде давати найвищі показники. Однак, з наступної діаграми ми бачимо іншу картину рівня цілеспрямованості, вмотивованості й усвідомлення значення виконання самостійної роботи майбутніми вчителями початкових класів (рис. 2).

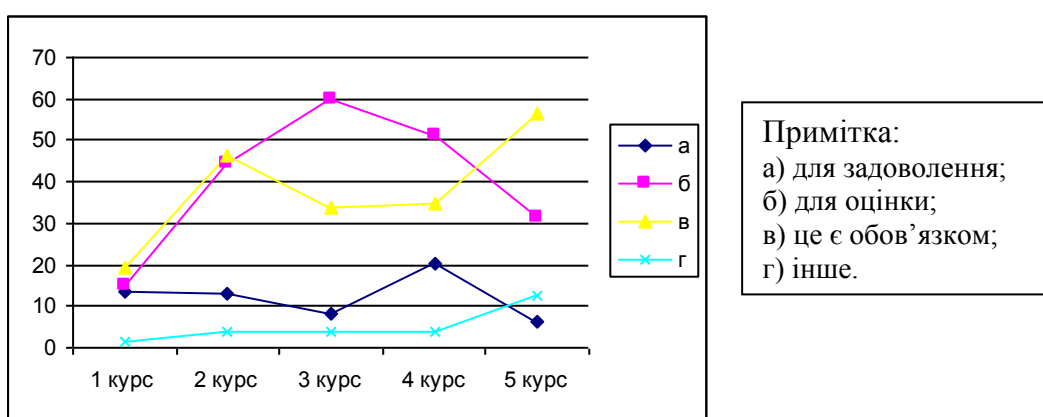

Рис. 2 Мотив самостійної роботи майбутніх учителів початкових класів

Аналіз діаграми свідчить перш за все про стан розвитку внутрішньої мотивації студентів, найвищий показник якої (20,41%) припадає на 4 курс, що може бути пов'язано з зростанням професійної спрямованості, адже в цей час акцент робиться на вивчення дисципліни фахового профілю. Більша ж частина студентів виконує самостійну роботу для отримання доброї оцінки (33,87%), а також сприймає самостійну роботу, як обов'язок (30,65%) що свідчить про стимулюючий вплив зовнішніх факторів. Деяка частина студентів зазначає (3,23%), що самостійна робота для них є невід'ємною частиною їхнього життя, й що вони її виконують для підвищення власної професійної компетентності. Ми вважаємо, що ця частина студентів має найбільш свідоме ставлення до самостійної роботи й найвищу мотивацію до її виконання. Це, на нашу думку, свідчить про високий рівень внутрішньої мотивації, яка підносить самостійну роботу на найвищий щабель розвитку навчально-пізнавальної діяльності

студента, задовольняючи його внутрішні потреби до самоосвіти.

Слід також звернути увагу на задоволення студентів умовами для виконання самостійної роботи класів (рис. 3).

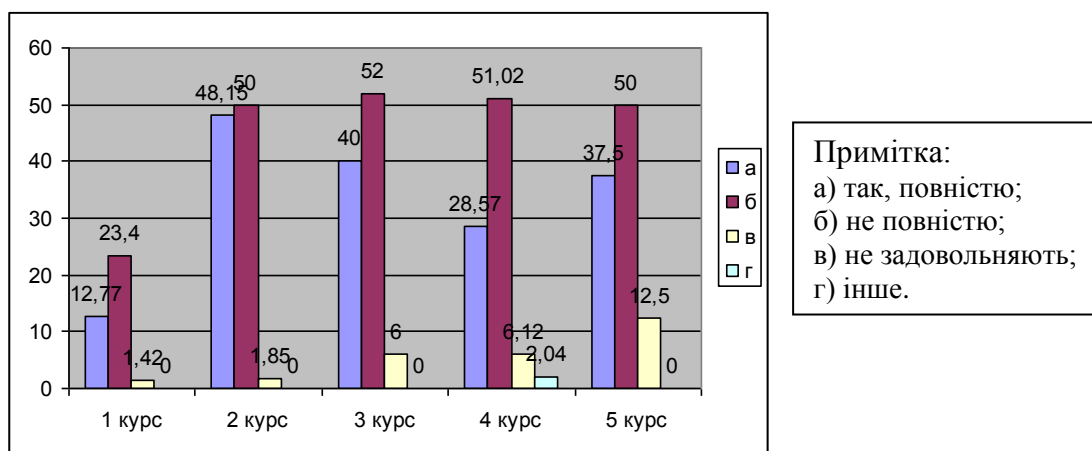

Рис. 3 Задоволення студентів умовами для виконання самостійної роботи

З діаграми ми бачимо, що існуючі умови для виконання самостійної роботи (бібліотеки, комп'ютерні класи, навчальна та навчально-методична література та ін.) не можуть задовольнити вчителів початкових класів, що засвідчило 38,39% студентів. Однак, поряд із ними виділяється група студентів, яка повністю задоволена сучасними умовами організації самостійної роботи (27,10%), і лише деякі (3,55%) студенти зовсім незадоволені ними. Це свідчить про необхідність розглянути це питання детальніше в організаційній роботі університету.

У зв'язку з активним впровадженням інформаційно-комунікаційних технологій у навчально-пізнавальну діяльність студентів, важливо розглянути питання використання інформаційно-комунікаційних технологій студентами під час їх підготовки до самостійної роботи (рис. 4).

Аналіз цього показника свідчить, що з кожним курсом відбувається тенденція до збільшення частоти використання інформаційно-комунікаційних технологій майбутніми вчителями початкових класів під час підготовки до самостійної роботи, що доводить відповідь студентів «часто застосовують». Якщо на першому курсі цей показник складає 17,2%, то на 5 курсі він підвищується аж до 75%, що говорить про значне підвищення обсягів

самостійної роботи студентів з кожним курсом. Поряд з цим показником достатньо високий показник студентів, особливо на 2 і 4 курсів (46,3% та 51,02%), які рідко застосовують новітні технології для самостійної роботи. Крім того, є студенти, які зовсім не використовують ці технології у своїй навчально-пізнавальній діяльності (8,39%), і цей показник найвищий на 3 курсі (20%).

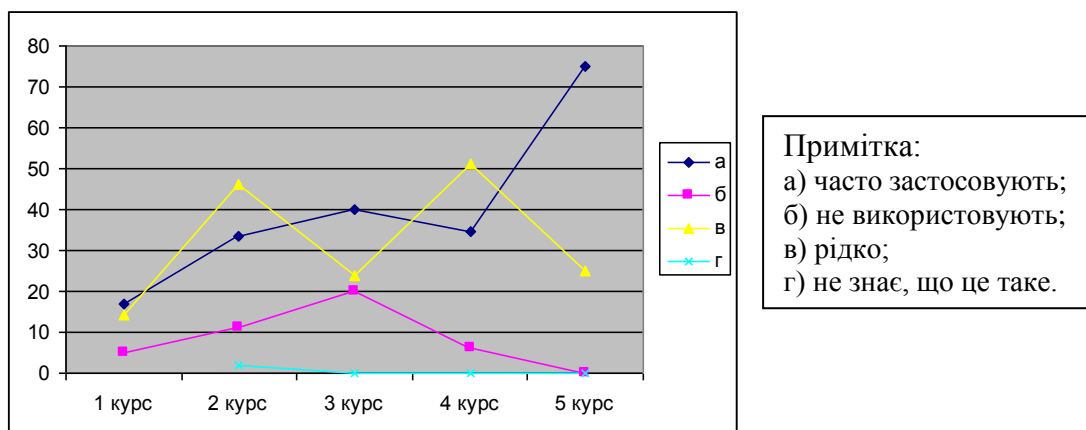

Рис. 4 Використання інформаційно-комунікаційних технологій студентами під час підготовки до самостійної роботи

Одним із найважливіших питань на нашу думку було виявити труднощі, що виникають у майбутніх вчителів початкових класів під час підготовки до самостійної роботи (рис. 5).

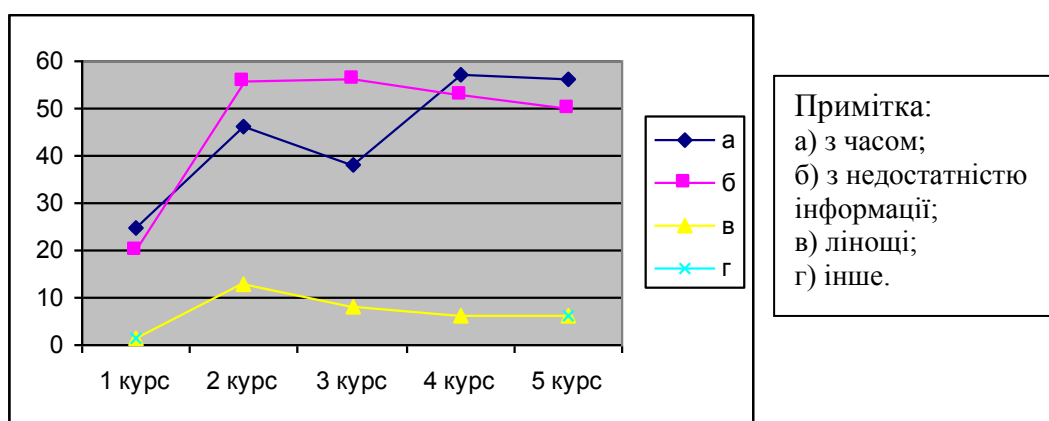

Рис. 5 Труднощі майбутніх учителів початкових класів під час підготовки до самостійної роботи

Аналіз цієї діаграми свідчить про те, що найбільші труднощі у майбутніх вчителів початкових класів при підготовці до самостійної роботи виникають у зв'язку з недостатністю джерел інформації (38,71 %), що пов'язано з недостатністю книжок у бібліотеках, неякісним матеріалом, який подається в

Інтернеті та іншими чинниками. Крім того, достатньо високим показником є невміння студентів розподіляти час на самостійну роботу (37,42 %), що особливо підвищується на 4-5 курсах, складаючи 57,14 % та 56,25 %. Це свідчить й про велике навантаження цих студентів, й про необхідність раціональної організації їх самостійної роботи.

До того ж невисокий показник (5,48 %) говорить про наявність «лінощів», у студентів, який найбільш високі результати показує на 2 (12,96%) та 3 (8 %) курсах, що говорить, на нашу думку, про слабку мотивацію їх навчально-пізнавальної діяльності та інші особисті проблеми. Поряд із цим є студенти, у яких виникають особисті проблеми (захворювання, зайнятість особистими справами та ін.) з організацією їх самостійної роботи. Зокрема це спостерігається на першому курсі (1,42 %) та п'ятому (6,25 %).

Таким чином, проведене дослідження показало, що студенти мають позитивне ставлення майбутніх учителів початкових класів до самостійної роботи при вивченні курсу «Історія педагогіки» та інших професійно-орієнтованих педагогічних дисциплін, адже це підвищує їх професійний рівень, розвиває внутрішній потенціал кожної особистості, стимулює творчість та ініціативність.

Слід зазначити, що на сьогодні організація самостійної роботи студентів із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій є нерозробленою і лише починає впроваджуватися у навчально-виховний процес деяких вищих навчальних закладів. У ході нашого дослідження ми виявили, що організація самостійної роботи студентів з застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій – складний динамічний процес, основними суб'єктами якого є викладач, студент й інформаційно-комунікаційне педагогічне середовище. У сучасних умовах розвитку інформаційно-комунікаційних технологій саме така організація навчально-пізнавальної діяльності студентів є найдоцільнішою й найефективнішою, що пов'язано не тільки з підвищенням рівня якості знань, умінь і навичок студентів, розвитку творчого потенціалу кожної особистості, а

також і з доступністю, гнучкістю, економічністю процесу організації самостійної роботи студентів.

Отже, у ході нашого дослідження ми мали змогу практично побачити переваги використання інформаційно-комунікаційних технологій у процесі організації самостійної роботи студентів.

Основними перевагами використання інформаційно-комунікаційних технологій в організації самостійної роботи студентів є: можливість студента визначати власний темп і рівень виконуваних завдань; можливість інтегрування логічного й образного способів засвоєння інформації; активізація самостійної роботи студентів за рахунок посилення наочності й залучення студентів до розробки матеріалів і презентацій; інтерактивна взаємодія (при дистанційному навчанні); гнучкість і інтеграція різних типів мультимедійної навчальної інформації. Окрім занурення в інформаційно-комунікаційне педагогічне середовище, наявності постійного зворотного зв'язку, за допомогою самоконтролю (блок контролю результатів), з'являється ще й така специфічна дидактична функція інформаційно-комунікаційних технологій, як моделювання ситуацій, які недоступні в нормальних умовах, що сприяє формуванню позитивного й свідомого ставлення до самостійної роботи.

Таким чином, інформаційно-комунікаційні технології навчання дозволяють підвищити якість організації самостійної роботи студентів, створюючи комфортне інформаційно-комунікаційне педагогічне середовище як для студентів, так і для викладачів, що є засобом розвитку професійної компетентності майбутніх учителів початкових класів.

Перспективним напрямом нашого дослідження є розв'язання проблеми формування мотивації студентів до самостійної роботи з використанням інформаційно-комунікаційних технологій.

Література

1. Атаманчук Ю. М. Особливості організації самостійної роботи студентів в інформаційно-навчальному середовищі університету / Ю. М. Атаманчук

[Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.nbuuv.gov.ua/portal/soc_gum/vchu/N126/N126p007-013.pdf

2. Красножон О. Б. Проблема використання інформаційно-комунікаційних технологій у процесі математичної підготовки майбутніх учителів фізики /О. Б. Красножон [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.bdpu.org/scientific_published/pedagogics_1_2007/22.doc.

3. Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті //Освіта України. – 2001. – № 29. – С. 4–6.

4. Петухова Л.Є. Теоретичні основи підготовки вчителів початкових класів в умовах інформаційно-комунікаційного педагогічного середовища: Монографія /Л.Є. Петухова. – Херсон: Айлант, 2007. – 200 с.

5. Роберт И.В. Современные информационные технологии в образовании: дидактические проблемы, перспективы использования /И.В. Роберт. – М.: Школа–Пресс, 1994. – 254 с.

6. Співаковський О.В. Підготовка вчителя математики до використання комп'ютера у навчальному процесі /О.В. Співаковський //Комп'ютер у школі та сім'ї. – 1999. – № 2. – С. 9-11.